

Vila fastuoasă a lui Hadrian din Roma antică, imagine oferită de Odyssey Traveler

CASA ROMANĂ

Violeta Ionescu

La Roma, casele erau de două categorii: *domus* (vile sau palatele bogaților) și *insulae* (imobile cu 3-5-7 etaje/blocuri, construite pentru a fi închiriate).

Domus. Casa romană era orientată spre interior. Din exterior nu avea fațadă. Se intra din stradă, nu pe poartă, ci pe un vestibul (coridor), iar poarta era la jumătatea lui. La intrare, un ciocan din bronz și un nelipsit câine de pază (dacă lipsea, era încrustat simbolic în mozaic, sub care scria: „Cave canem” – „Feriți-vă de câine”). Pe mozaic, urma urarea: „Salve!”- „Fii sănătos!”. Ori un papagal, de pe un perete, rostea această for-

mulă de bun venit.

La casele romane lipsea atriul, din vestibul trecându-se direct în peristil – o grădină înconjurată de un portic susținut de coloane, unde luau masa pe timp favorabil, cu statuete, măsuțe de marmură, un mic bazin cu fântână arteziană, flori (trandafiri și crini) – loc de reculegere, zona intimă a casei, un adevărat salon în aer liber.

Interiorul casei era ornat cu splendide mozaicuri lucrate în pietre rare, onix sau chiar bucăți de aur, iar pereții aveau fresce cu subiecțe mitologice sau din viața cotidiană, natură moartă, animale fantastice etc.

Casa lui Menander (a Domus) din Pompeii, imagine oferită de Hub Pages

Vila lui Hadrian, Tivoli, Italia

Vila urbană – într-un loc cu panoramă: munte, mare. Era reședința de vară. Locul se transforma într-o adevărată grădină.

Pantele munților Albani sau Apenini erau înțesate cu vile - locuri preferate pentru plimbări. *Tusculum*, în munții Albani, era celebru pentru vila lui Cicero (sec. I î. Hr.).

Casa lui Catilina (sec. I î. Hr.) de pe Palatin era una dintre cele mai mari și mai frumoase case din Roma. Mai târziu, împreună cu casa oratorului Hortensius, a devenit complexul reședinței lui Augustus.

Tibur (azi Tivoli) era în apropierea Romei, locul renumit încă de sub Scipioni. Poeții au cântat în versuri prospețimea cristalină a apelor, a dumbrăvilor răcoroase de acolo, iar împăratul Hadrian și-a construit acolo un complex arhitectural superb.

Antium, Formiae, Caieta erau localitățile cele mai apropiate, frecventate pentru peisajul marin.

În *Vila Campaniană* erau exedre și nimfe, mozaicuri și pe bolți, albe la Canopus; tablouri mozaic încastrate în pereții sălilor; mozaic policrom cu hulubi pe un crater.

Vila rustica. Pe lângă casa din oraș, romanii cu stare aveau proprietăți pe domeniile lor cu locuințe de tip fermă, locuite în anumite perioade ale anului, în jurul cărora se afla toată gospodăria: depozite, grajduri, locuința sclavilor.

O vilă era un corp de clădiri mai lung, cu un etaj sau două, fiecare din ele dând spre o terasă. Uneori, fațada se prelungea în unghi drept, formând două aripi ce încadrau în trei laturi clădirea. Unele terase se prelungeau în plan posterior, formând un parc, din care nu se vedeau decât vârful arborilor.

Camerele nu mergeau în adâncime, ci se înșirau paralel cu porticele spre care se deschideau (la greci, cu deschidere spre atrium și peristil, în interior).

Unele corpuri de clădire erau separate, comunicând printr-un coridor acoperit (*cryptoporticus*). Unele au mai multe săli de mese, după anotimp sau după numărul de invitați. Unele au încăperi pentru dormit – noapte/zi; camere (cubicula diurna) și biblioteci pentru studiu.

Pardoseala din triclinium era foarte importantă. Sub ea se săpa la o adâncime de două picioare, solul se bătea bine cu maiul, peste care se turna un beton din pietriș/ țigle sparte și se nivela, dându-i-se o pantă de scurgere către un canal de colectare. Apoi se întindea un strat de cărbuni, bine bătătorit, peste care se turna o pătură de mortar grosă de jumătate de picior (un picior roman = 29,57 cm) dintr-un amestec de pietriș, var și funingine.

Vila romana rustica

După nivelarea făcută cu gresie se obținea o pardoseală lucioasă, negricioasă, de o calitate desăvârșită: ce cădea din cupe sau din turnarea băuturilor la ospete se usca imediat! Iar cei ce umblau să servească, chiar cu piciorul gol, nu răceau niciodată! (vezi Vitruvius)

Toate tricliniile aveau ferestre mari, astfel încât comesenii să vadă peisajul! Priveau prin ele ca printr-un tablou.

Camera matroanelor era o încăpere mică, elegantă. Câteva țevi din tablă, ascunse pe sub draperii, încălzeau camera în anotimpul rece. Aici se retrăgeau ca să citească sau să-și primească prietenele. Draperiile erau din mătase scumpă, care atârnavă în falduri din tavan până în podea. Deasupra lor, o pânză cu trandafiri proaspeți înmiresma încăperea. Lămpi de aur cu trei brațe atârnavă din tavan. Lumina era difuză, iar aromele răspândite din uleiul din lămpi înmiresma camera. Un pat cu o singură rezemătoare și cu saltea din puf de gâscă, învelit cu mătase albă și albastră. Câteva banchete erau tapițate la fel. Tot acolo se afla și un mic scrin din argint masiv cu patru sertărașe, sculptate cu victorii...

*Baia unei vile romane, Peter Jackson
www.meisterdrucke.ie*

Sala de baie (lavatrina = spălătoria). După planul termelor, cu garderobă, sală de așteptare, sală cu bazin cu apă caldă, sală cu bazin cu apă rece, anexe, piscină pentru înot în aer liber, teren pentru exerciții de gimnastică.

Insulae (case etajate, cu apartamente de închiriat). Sub Septimius Severus, la începutul secolului al II-lea, după un cadastru afișat în Forul Păcii, erau 1790 domus și 46.602 *insulae*. Bogătașii și oamenii de afaceri își investeau banii în astfel de construcții. În secolul al III-lea aceste imobile aveau până la trei etaje (Augustus a stabilit limita de 20 m înălțime; după incendiu, Nero a stabilit limita la 18 m – prin ordonanță imperială de care nu s-a ținut cont, casele ajungând la 5-6 etaje când Traian a intervenit). Erau construite din bărne de lemn subțire și lut. Juvenal își bătea joc de această Romă aeriană care nu se sprijinea decât pe grinzi subțiri și lungi ca niște flaute...

Retorul Aelius Aristide spunea că dacă locuințele din Urbs ar fi toate aduse la orizontală, ele s-ar întinde până la Hadria, pe Marea Adriatică...

*Insula Romană lângă Santa Maria în Aracoeli,
pe Dealul Capitolin. Domeniul public*

Apă avea numai parterul, de la un apeduct din apropiere. Etajele cărau apă sus.

Numai parterul putea arunca murdăriile în canalul din stradă, care ducea la Cloaca Maxima. Nicio *insula* nu avea latrine care să comunice cu sistemul central de canalizare și locatarii foloseau latrinele publice din diferite puncte ale Romei. La Roma, latrinele erau la mare preț, considerate mai ceva ca operele de artă! Cei ce se aflau mai departe de ele sau nu puteau plăti taxa de folosire stabilită de fisc puneau un hârdău în cușca de sub scara proprie în care deșertau oala de noapte (*lasana*) sau treceau cu scaunele perforate prin fața intrărilor altor apartamente și coborau scările. Dacă proprietarul casei nu le dădea voie, se duceau la gropile de gunoi și astfel erau murdării pe toate străduțele lăturalnice. Dacă nici acest sistem nu le era la îndemână, aruncau oalele de noapte direct pe fereastră, în stradă... spre „norocul” trecătorilor!

Latrinele publice

Juvenal îi sfătuia pe trecători să fie mulțumiți că nu li s-a întâmplat ceva mai rău...

Cu toate acestea, chirii erau mari! Și nu proprietarul le încasa, ci el arenda pe cinci ani unui chiriaș principal care colecta banii și asigura ocuparea neîntreruptă a locuinței, oprindu-și un sfert din venitul obținut. De multe ori chiriașii subînchiriau, acceptând să trăiască în condiții mai mizere decât înainte.

Toate ferestrele fiind spre stradă, zgomotul era de stup.

Higiena lipsea cu desăvârșire. Dominau praful, resturile alimentare în putrefacție, gunoaiele, paraziții, șobolanii, ploșnițele!

De pe urma acestor imobile precare aveau de câștigat doar antreprenorii. Erau construite repede, din lut și lemn, iar când se prăbușeau – destul de des – cadavrele se amestecau cu dărâmăturile. „O sută de oameni mai puțin?

Nicio pagubă!... Vor să trăiască la Roma? La Roma se mai și moare!...”

Apeduct în Roma antică

Băile Romane și Sistemele de Canalizare

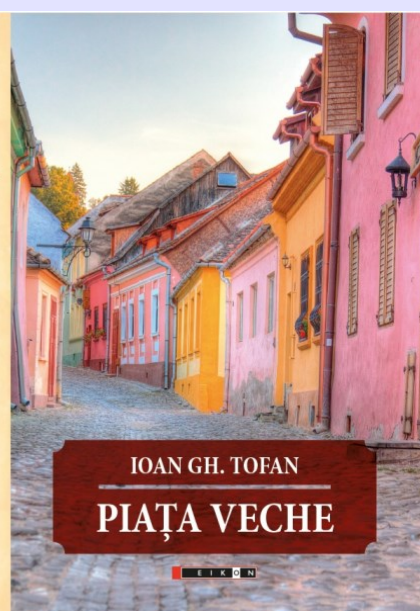
Și totuși, în mijlocul secolului al IV-lea d.Hr., Roma era alimentată cu apă din 11 apeducte, existau 11 terme, 856 băi private și 1152 fântâni...

Galati, ieri și azi

Piața Veche (fragment)

Ioan Gh. Tofan

Când scriam că mi-era frică, în serile în care tata venea beat acasă, să n-o bată pe mama, exageram, dar nu mințeam. Am să vă spun și de ce. Odată, când eram mult mai mic și locuiam pe strada Grigore Ghica, la nr. 22, într-o duminică de toamnă, când frunzele cireșului din curte, sub ale cărui coroane luam masa atunci, începuseră să îngălbenească și cădeau arar, câte una, pe lângă farfuriile noastre, tata s-a enervat atât de tare de ceva ce-i spusese mama încât s-a ridicat în picioare, aruncând scaunul cât colo și a pornit s-o plesnească. Mama a tulit-o la timp pe cărarea de cărămizi care ducea spre poartă. Dar a ajuns-o din urmă fărășul din tablă pe care tata l-a înșfăcat de lângă peretele magaziei. Dacă ar fi vrut s-o lovească cu adevărat nu ar fi avut cum să-și rateze ținta. Pe-atunci era viguros și, după cum am mai spus, când se supăra avea în mâini o forță fantastică. În această privință cred că l-am moștenit puțin. Și eu simt că devin mai puternic când mă apucă dracii. În clipele acelea nimic nu mă înspăimântă. Dar mă enervez rar. În rest sunt destul de fricos și, de ce să nu recunosc, uneori, când am fost în primejdie și nu mi s-au ridicat, cum ar spune cumătrul meu, Fani, piticii la cap,

pentru că nu eram afectat personal, am fost de-a dreptul laș. Poate că fusese nevoie să iau apărarea vreunui semen sau prieten aflat în pericol chiar lângă mine și n-o făcusem. Odată chiar așa se întâmplase, am dat bir cu fugiții când un amic a fost pocnit de niște golani care-și făceau veacul pe lângă clubul „Șalom Alehem” de pe strada Chicuș și care o luaseră pe coajă mai înainte de la băieții mai mari ca noi din Piața Veche. Vezi, dragă Doamne, veniseră să se răzbune și nu ne găsiseră decât pe noi, trei puștani de șaispe-șaptespe ani. Nu vă mai spun ce amarnic mi-am mușcat apoi mâinile și cât m-am condamnat. Mă păcăleam singur apoi că instinctul de conservare mă pusese pe fugă, nu lașitatea. Așa ceva nu i s-ar fi întâmplat tatei. El nu știa ce-i frica. Sau poate știa, dar nu ne-a arătat-o niciodată. Atunci când, furios pentru început, a luat fărășul, și-a încetinit într-o secundă-două pornirea inițială și l-a aruncat apoi fără vlagă, la nivelul solului. Ghinion, însă! Fărășul a lovit-o superficial pe mama la unul dintre călcâie, provocându-i doar o mică zgârietură. Bineînțeles că s-a pus imediat pe bocit, făcând din țânțar armăsar, tata nemaicontenind cu scuzele și nemaștiind cum s-o liniștească.

De atunci, de câte ori se certau, mama nu pierdea ocazia să-i amintească cum era s-o omoare cu fârașul acela din tablă care i se înfip-sese în călcâi. Tata tăcea de fiecare dată, gata să facă explozie, dar se înfrâna. Dar mie tot îmi era frică. Dacă, totuși, într-o zi n-o să se mai stăpâ-nească și o să încerce s-o lovească sau să arunce cu ceva mult mai periculos în mama? Se spune că de ce ți-e frică mai mult nu scapi până la urmă.

Într-o altă toamnă, cam la vreo doi ani de la mutarea noastră de pe strada Grigore Ghica pe Română, când, proaspăt elev, în clasa a VIII-a a Școlii Medii nr. 1 „Vasile Alecsandri”, împlini-sem de câteva zile vârsta de patrusprezece ani și urma să intru în posesia primului buletin de iden-titate, teama mea avea să se adeverească. În 1959 anotimpul frunzelor ruginii părea doar o prelungire a verii. Trecuse de 1 octombrie, dar temperaturile mari de peste zi persistau până târziu în noapte, devenind extrem de obositoare. Se săturase toată lumea să mai aștepte răcoarea plăcută a începutului de toamnă. Locuitorii ma-halalei țineau până târziu ferestrele și ușile des-chise, refugiindu-se mulți în stradă, unde ronță-iau semințele babei Sandi.

Așezați pe băncile din fața porților sau pe scăunelele pe care le aduceau din casă, cleve-teau până târziu, spre miezul nopții. În seara cu prici-na stăteam în camera de la față și mă străduiam să citesc O pânză în depărtare de Valentin Kata-ev. Din două, una: ori cartea mă plictisea, ori nu reușeam să mă concentrez pentru că în nări îmi ajungea mirosul verzei călite făcute de mama. Sau nu reușeam să urmăresc firul narațiunii din cauza hărmălaiei pe care o făceau vecinii în stra-dă. M-am repezit să închid ferestrele, luând iar cartea în mâini. Degeaba însă. Nu reușeam să citesc și pace. Mă gândeam numai la varza ară-mie din cratiță, la măvăliga aburindă răsturnată de mama pe fundul de lemn și învelită repede, pentru a o păstra caldă, într-un ștergar alb de casă și la borcanul cu ardei iuți în oțet. Varza că-lită făcută din varză crudă, nu murată, era una dintre specialitățile mamei după care mă înnebu-neam. Ușa dintre cele două camere era deschisă larg. Am urmărit-o cu coada ochiului cum se foia de colo-colo. Tata întârzia și asta însemna că avea să vină iar pe două cărări, povidindu-se, cum ar fi spus maică-mea.

- Mamă... mi-e foame! am strigat aruncând cartea cât colo.

- Ai răbdare, să vină tac-tu. Stinge mai bine lu-mina și vino aici să înveți, că o să plătim luna as-ta curent de-o să ne usture!

Bine că nu-i trecuse prin cap să-și arunce o privire pe cartea pe care o răsfoisem până atunci. Nu o dată mă prinsese cu vreun roman de aventuri ascuns între copertile groase ale vreunui manual de școală. L-am băgat repede pe Kataev la spate, pe sub cămașă și curea, și am luat Fizica pe care o dosisem sub pernă. Punând-o sub braț, am trecut pragul în camera de la față.

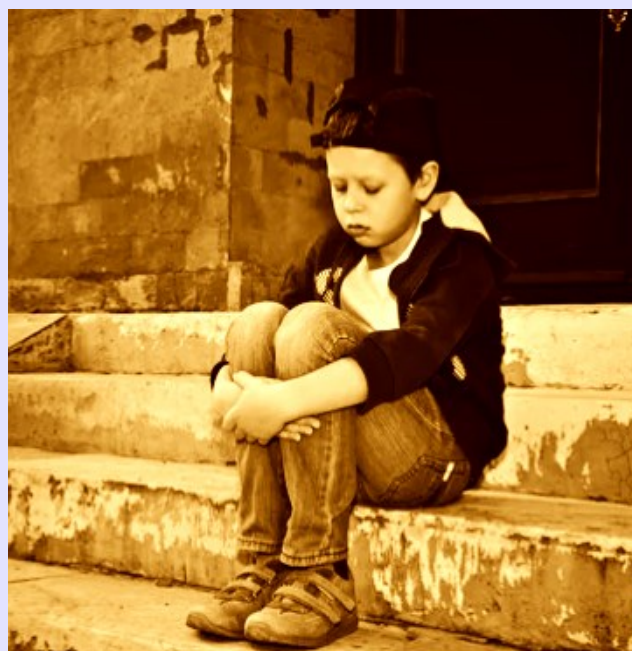
- Mmm, ce mișto miroase! Pune-mi să halesc că sunt lampă de foame.

- la să vorbești frumos cu mine, că nu ești cu golanii tăi aici. Ce-i aia să halești?

- Atunci pune-mi ceva de potol că nu mai pot.

- Am să te potolesc eu cu vreo două pe spinare de or să-ți meargă fulgii dacă continui să te pros-tești. Trebuie să vină taică-tu din clipă în clipă. N-ai să mori dacă mai aștepți oleacă. Mai bine te-ai duce la poartă să te uiți după el.

M-am uitat la ceasornicul cu clopot și lo-comotivă pe cadran, cocoțat pe vechiul aparat de radio nemțesc, prevăzut (ca un șifonier mai mic) cu două ușițe, probabil ca să nu intre praful și astfel să-i facă pe crainici să strănute, și am văzut că era bine trecut de nouă seara.

În stradă, după vreo zece minute, l-am văzut pe tata cum înoată, cu capul în jos, prin lumina difuză a becului ce atârna de stâlpul dat cu motorină din fața casei familiei Frangetti. Pe trotuarul celălalt, nu departe de canalul comunal, stăteau pe bancă doi bătrânei grași, Ghiță Dumnezeu și nevastă-sa. Mai încolo, direct pe trotuar, se odihnea coana Maria, o bătrână negricioasă, înaltă și ciolănoasă, care bățâia continuu din cap și de la care cumpăram borș de puțină. În continuarea străzii, spre Dunăre, bărbați, femei, copii, câini și pisici coabitau în stradă în cea mai deplină armonie.

- Seara bună, dom' Corban! Gata, ai închis dușeana? îl interpelă moș Ghiță pe înotător.

Tata se opri în mijlocul străzii scotocindu-se în buzunarul special al pantalonilor după ceasul cu capac. Trase cam brusc de lanțul agățat de una din găcile pantalonilor ca să reușească să-l scoată. Se uită câteva secunde chiorâș la cadran înainte de a închide capacul. Edificat, răspunse:

- Am tras obloanele acu' mai bine de două ore și... hâc! S-avem pardon, nea Ghiță, nu mă jigni! Prăvălia mea nu-i dugheană. E... hâc! E aprozar model, dacă vrei să știi.

- O fi, că prea spui cu foc.

- N-am spus-o eu, ci conducerea. Mi-au dat și diplomă. Am lipit-o la magazin sub potretul to'arășului Dej. Hâc! Ce zici, o să se supere?

- Cine? întrebă aiurit Ghiță Dumnezeu.

- Păi to'arășu' Gheorghiu-Dej, cine-ai vrea? Păpa de la Roma?

- Aha! mormăi oarecum lămurit grăsanul.

Gheorghe Corban reteză cu mâinile aerul nopții, ca pentru a sublinia epuizarea subiectului. Rămase pe loc, sughițând în continuare și legănându-se ușor, ca o navă în tangaj pe o mare puțin montată. Ridică mâna dreaptă în sus, împingând nemărginirea cu degetul arătător:

- Numai eu și... hâc!.. și prietenul meu Vazian, care are aprozarul în centru, am primit patalamalele astea. De-aia le-am și udat un pic. Un pic mai mult, zău așa, ar spune nevastă-mea. Hâc! Îmi cunoști femeia, nu? Iar o să mă toace la cap că m-am cherchelit.

Era timpul să intervin. M-am dus să-l iau pe tata din gura lui Ghiță Dumnezeu, de care toată lumea știa că-i mai bârfitor ca o țată. Vedeam, pe măsură ce mă apropiam de el, cum se îmbățosează și ridică și brațul stâng spre cer ca un dirijor care vrea să capteze cu două mâini atenția instrumentiștilor.

- Ia ciulește urechile alea mari la mine, nea Ghiță.

Își duse mâna la gură, dregându-și glasul:

- Urechea pâlnie, moșule...

Începu să cânte:

- Mai am un singur dooor,
În liniștea serii
Să mă lăsați să mooor
La marginea mării,

Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape...

Ajuns lângă tata l-am luat repede de braț, șoptindu-i:

- Hai, măi tată, acasă, termin-o cu lălăiala. Mama-i foc și pară de supărată ce-i. Face treispe-paișpe prin casă.

Mă ascultă, lăsându-se moale în mâinile mele. Mai spuse din mers cu mândrie în glas:

- Hâc! Acesta-i fecior-miu, moșule!

De cum intră în casă mama îl și luă în primire, arătând cu mâna spre ceasul de pe aparatul de radio:

- Asta-i oră de venit acasă, măi, omule? Frumos îți mai șade! Noi te așteptăm ca proștii cu mâncarea caldă pe plită și ție nu-ți mai ajung bodegile. Uite, băietului i s-au lungit urechile de foame. De când mă bârâie la cap să stăm la masă. Dar eu nu și nu, îmi aștept bărbatul, că așa se cade. Iar lu' dumnealui nici că-i pasă. Nu-i pasă nici că intră în gura lumii...

- Gura lumii n-o astupă nici pământul, știi prea bine, o întrerupse tata ușor iritat.

- Păi, n-o astupă, te cred și eu. Da-ți place ție să defilezi așa, să te știe toată mahalaua. Când erai sectorist în Bădălan, nu-ți mai ajungeau curvele, acu' nu-ți mai ajunge băutura, că muierile nu se mai uită acum la tine, slavă Domnului, de când te-ai ofilit ca o floare neudată la rădăcină.

Tata, căruia îi dispăruse deja sughițatul, bombardat de reproșurile mamei, se trezea tot mai repede:

- Măi, femeia lui Dumnezeu, iar ai început să dezgropi morții și să-ți aduci aminte de când era lupul cățel? Despre ce vorbim noi aici? Care curve?

- Cum care? Alea din Bădălan, unde l-ai dus și pe frate-miu, Costache, ce crezi că am uitat?

Aveam să aflu mai târziu povestea asta plină de haz chiar din gura unchiului. Dar toate la rândul lor. Între timp, tatei i se cam ștersese de pe chip voioșia specifică majorității pilangiiilor. M-am apropiat de mama care se îndrepta spre sobă ca să pună mâncarea în farfurii. Am tras-o discret de funda baretei șorțului de bucătărie:

- Bre, mamă, nu-l mai cicăli atâta! Știi că face urât când se enervează. Vrei să mai spargă ceva sau...

- Numai să încerce, că am eu ac pentru cojocul lui.

Ghiță Corban, care netezise până atunci încruntat mușamaua feței de masă cu palma dreaptă, ridică capul:

- Ce tot boscorodiți acolo amândoi? Haide, Mitri-țo, mai repede cu varza aia că au început să-mi chiorăie mațele.

- Cât ai crăpat rachiu la bomba lui Meluță, nu ți-au chiorăit? Acu' te-a năpădit foamea, ce să zic. Să mai vii tu o singură dată chitrofonit, că am să-ți leg lingurile de gât, zău așa!

Mama puse repede în trei castroane varza încălzită iar eu m-am grăbit să tai cu ața mămăliga pe care prosopul de casă o păstrase cât de cât caldă. Câteva minute nu s-a auzit decât clinchetul furculițelor care zgâriau farfuriile. Cred că mama mai auzea ceva, pentru că m-am trezit cu o palmă de-a ei după ceafă:

- Iar clefăi? Nici motanul nu face mai urât ca tine când îi dau pește să mănânce. Parcă se bat turcii la gura ta. Ca mâine ai să pleci în lume și-ai să te faci de panaramă.

Mă umflă imediat râsul:

- Potiomkin mormăie, nu clefăie.

- Se putea să nu mă îngâni tu!

Se ridică să-mi mai croiască una, dar am sărit iute de pe scaun, hlizindu-mă.

Tata împinse cu podul palmei castronul spre mijlocul mesei. Mâncase, ca de obicei, doar jumătate din porție. Mama se uita urât la el, știind că va trebui să arunce resturile de mâncare la găleata de gunoi. Dacă varza ar fi rămas la mine în farfurie, ar fi răsturnat-o la loc în cratiță.

De ceva timp, la recomandarea doctorului specialist de la dispensarul TBC, dar și la ordinul tatei, în casă se instauraseră reguli stricte în ceea ce privește folosirea tacâmurilor și a veselei. Tata avea puse într-un colț al dulapului de bucătărie din marchiză farfuriile și tacâmurile pe care le folosea doar el. Tot ce rămânea nemâncat de tata trebuia aruncat. Ori cu asta nu se împăca deloc mama.

Nu se stăpâni și-l luă iar la rost:

- Îți bați joc de munca mea, Ghiță! Eu mă coc pe lângă sobă pentru voi ca să arunc după aia bună-tate de mâncare. Nu-i păcat de la Dumnezeu?

- Te-am pus eu să-mi umpli castronul? Știi doar că nu mă omor după varză.

- Dacă ți-aș pune și fazani fripți în farfurie, tot așa ai ciuguli, ca o vraghie. Te-ai mai uitat în oglindă în ultimul timp?
- La fiecare două zile, dimineața, când mă bărbieresc.
- Vai de capul tău! Nici nu mai ai fund în pantalon, n-ai văzut?
- Bine că ți l-ai făcut tu cât soba...
- Ar trebui să te gândești mai mult la noi.
- Ce-o să ne facem dacă te prăpădești? Copchilul ăsta abia a terminat șapte clase, de la muncă m-ai scos, cu ce-o să trăim?
- Ho, ajunge, moară neferecată, că n-am murit încă. Nu pieri soiul rău cu una, cu două.

Tata, care continua să stea așezat pe marginea patului, cu coatele rezemate de masă, începu să se uite în jur.

- N-ați văzut unde mi-am pus pachetul de țigări?

Le descoperi pe măsuta cu mileu pe care era așezat radioul. M-am grăbit să i le întind. Le înhăță posomorât, începând să numere țigările din pachet. Mărturisesc că de la un timp îi subtilizam câte una pe care apoi o pufăiam pe ascuns. Se uită de mai multe ori la mine și la pachet. Asta în timp ce îmi studiam noștele, cum le spunea mama punctelor albe de sub unghii. Smulse până la urmă o mărășească din pachetul cam mototolit, pe care o aprinse cu flacăra mare de la bricheta cu fitil de vată și umplută cu benzină. Se auzi apoi zgomotul sec al capacului care închise etanș bricheta grea blindată ca un tanc.

Mama începu să tușească ostentativ:

- Lonele, deschide în lături ușile că o să ne sufocăm acum cu mahoarca lui.
- Dar sunt deschise.
- În lături am spus, nu crăpate, nărodule!
- Așa, măi Ghițișor, fumează că n-ai decât două operații la un plămân. Mai ai loc de două la celălalt sănătos încă. Trage-i și cu țuica, că o viață are omul, ce mama mă-sii.

Mâinile slabe și albe ale tatei se încleștară de tăblia mesei, iar ochii i se îngustară, ca la tătari. Îl mai văzusem așa furios și știam că nu e de bine. Mama continua să-l toace cu glas mol-

com și având capul în pământ. Masa zbură cât colo!

- Tu-ți grijania mă-tii! Nu-ți mai tace gura aia spurcată? Lasă că ți-o închid eu imediat!

Se ridică de pe pat cu ochii plini de furie rece. Când se apropie de mama care ridicase masa răsturnată și aduna cioburile de pe jos, m-am repezit să-i tai calea. I-am pus tremurând mâna în piept. Am acționat fără să mă gândesc o clipă la ceea ce făceam. Mă îmbrânci cu putere, proiectându-mă pe covorul de iută. M-am adunat iute de pe jos, ca Hopa Mitică, ar fi spus mama, la timp ca să-i apuc brațul drept pe care-l ridicase ca să lovească. Preț de câteva clipe m-a privit drept în ochi. Mirat, a ridicat alene și brațul stâng, parcă dorind să vadă ce va urma. L-am apucat hotărât și de acela. Dacă m-aș fi întors aș fi văzut-o pe mama cum încremenise lângă sobă cu palma la gură. Tata continua să se uite la mine, încercând să înțeleagă dacă ce se întâmpla era aievea. Deși atât de slab, încă avea destulă forță ca să dea cu mine de pământ. Continua să mă privească fix și inexpressiv, văzându-și propriul chip în ochii mei ca într-o oglindă. Și-a recunoscut propria îndârjire, care-i ghidase întreaga viață. A înțeles că nu-mi păsa în clipa aia de furia lui. Un membru al familiei sărise în apărarea altuia. Ori el ce făcea acolo? S-a muiat dintr-o dată ca o cârpă. I-am dat drumul când i-am văzut lacrimile. A intrat repede în camera de la față, trăgând ușa după el. Mama l-a urmat imediat.

A fost ultima dată când a încercat s-o lovească pe mama. Din seara când am sărit în apărarea ei, teama care îmi strângea inima ca într-o menghină, atunci când se certau, dispăru.

Noiembrie pe Taleză

Foto: Florin Mocanu

Gabriela Neagu

Am primit o invitație la Casa Artelor de pe strada Domnească, la lansarea cărții „Istoria italienilor din Galați”, scrisă de Augustin Vals. Cunoșteam dinainte și eram încântată de locul unde urma să se desfășoare evenimentul, datorită interesului meu pentru clădirile vechi și frumoase. Clădirea a fost construită în 1872 - an înscris și pe frontispiciu – ca locuință pentru familia de etnici italieni Dimitrie și Elisa Buzini. Proprietarul, care apelase la Societatea de Credit Urban București, a pierdut-o peste câțiva ani, nereușind să înapoieze împrumutul.

1901 - Prefectura Galați. Carte poștală de pe pagina Facebook Vechiul Galați în Imagini

Societatea a închiriat clădirea, care a adăpostit vreme de 9 ani (din 1897) sediul Pârcălăbiei, devenită Prefectura județului Covurlui. În 1906 s-a mutat alături, în Palatul Administrativ, care abia fusese terminată cu un an înainte.

Clădirea a avut în continuare aceeași soartă, fiind permanent închiriată diferitelor instituții, până când a ajuns o ruină. În anul 2022, ca urmare a unui proiect european derulat de Primăria Municipiului Galați, a fost refăcută și acum găzduiește diferite manifestări culturale sub noua denumire de Casa Artelor.

Carte poștală circulantă în 1902, cu strada Domnească din Galați și clădirea Prefecturii în prim plan

Prima persoană pe care am văzut-o în sală a fost Romana Drașovean, o doamnă plăcută și amabilă, pe care o mai întâlnisem în Biserica Catolică din Galați. Acum s-a dovedit a fi și extrem de discretă, când am constatat că este președinta Sucursalei gălățene „Casa d'Italia” a Asociației Italienilor din România. Domnia sa a fost competentul și elegantul prezentator al întâlnirii, iar eu m-am bucurat și am admirat-o pentru înzestrarea oratorică și curtenia cu care a primit invitații.

Am aflat despre proiectele și activitățile comunității italiene din țara noastră, de la doamna Ioana Grosaru, președinta Asociației Italienilor din România Ro.As.IT., datorită căreia a putut fi tipărită cartea domnului Vals.

Participanții la întâlnirea comunității „Casa d'Italia” a Asociației Italienilor din Galați

Sala a fost aproape neîncăpătoare pentru cei prezenți: Gulden Abdula, președinta Comunității Turce, Duță Pelaghia, președinta Comunității Lipovene, scriitorul Adi Secară, profesorul Felea Gheorghe, Marcel Capriș - asiduu cercetător al istoriei Galațiului, parohul Bisericii Romano-Catolice, membri de toate vârstele ai comunității italiene din orașul nostru și jurnaliști. Printre gălățenii prezenți, am fost surprinsă să întâlnesc foști colegi și cunoștințe despre care nici nu bănuisem că sunt urmași ai italienilor naturalizați în Galați.

Înainte de a începe prezentarea cărții, coautoarea lucrării, Anișoara-Liliana Vals, a propus un moment de reculegere în amintirea tatălui ei, Augustin Vals, care s-a stins înainte de a-și vedea truda materializată.

„Istoria italienilor din Galați” prezintă contribuția italienilor care au trăit și au muncit - alături de celelalte naționalități care s-au stabilit în orașul nostru cosmopolit: greci, evrei, armeni, bulgari, turci etc. -, favorizând dezvoltarea economică și socială, care a adus orașul-port printre primele din România. Autorul a cercetat și adunat din documente de arhivă și din diverse studii istorice, memorialistice, economice și anuare, informații pe care le-a ordonat cronologic. Desigur, subiectul este vast și complex și nu este ușor ca un singur om, care nu este istoric de profesie, să reușească să-l prezinte la modul ideal, unele confuzii fiind inerente. Oricum, ideea este interesantă și considerată de comunitatea italiană drept un motiv de mândrie și de legitimare.

Cartea prezintă legăturile cu origini foarte vechi ale poporului italian cu spațiul românesc. Ele încep cu procesul de formare a poporului și a limbii române, din perioada de expansiune a Romei Antice. Dovadă sunt mărturiile arheologice descoperite, dintre care cele mai popularizate prin intermediul Muzeului de Istorie, sunt:

- **Mormântul lui Innocens**, „un soldat roman venit la noi cu armatele aflate sub comanda împăratului Claudiu II Goticul, în anul 260, pentru a opri expansiunea goților care treceau Dunărea spre Imperiu”, cum îl descrie doamna Violeta Ionescu;
- **Castrul Roman de la Tirighina-Bărboși**, construit pe locul unei mici cetăți dacice, datând din perioada invaziei romane la nord de Dunăre și care este în curs de restaurare;
- **Cavoul Roman** considerat contemporan cu castrul de la Bărboși, descoperit în 1974 pe strada Oțelărilor. În prezent acolo nu s-au finalizat cercetarea arheologică.

Există documente și mărturii ale călătorilor străini, ale geografilor, misionarilor catolici și cronicarilor care au străbătut aceste meleaguri și, în mod special prin Galați, încă din secolul al XII-lea.

În Evul Mediu, Ștefan cel Mare propunea Veneției realizarea unei alianțe antiotomane. Aici este amintit că secretarul domnitorului a fost italianul Emanuele Gerardo, iar medicul personal, Matteo Muriano, care a fost înlocuit după moarte cu venețianul Geronimo da Cesena.

Corăbii din toată lumea veneau în portul Galați și descărcau mărfuri din Peninsula Italiană, Turcia, Polonia etc. Ele aduceau și negustori sau meseriași, printre care italieni veniți din cartierul Pera, Constantinopol și chiar din Veneția, Genova, Trieste, Florența, Sicilia. *„Din Veneția se aduceau mătăsuri scumpe, catifea de toate genurile, produse de sticlărie, încălțăminte, măsline, citrice etc. Vasele sardice și genoveze aduceau lichioruri, paturi de fier și alte mobile, ceramică, mătăsuri, flori artificiale, îmbrăcăminte, încălțăminte, ulei, brânzeturi, paste făinoase, scaune, pânzeturi de Chiavari”*.

Afluența mulțimii de oameni care soseau în târgul Galați, mai ales în port, precum și desele năvăliri ale cetelilor de otomani și tătari au determinat apariția epidemiilor de holeră și ciumă. Au fost înființate lazarete sau carantine, iar bolnavii erau tratați de medici, printre care se numărau și italieni. Chiar și cuvântul carantină îl avem din limba italiană, având semnificația *„patruzeci de zile”*, cât dura perioada de izolare a călătorilor și a mărfurilor. Autorul menționează anul *„1729, când a reizbucnit molima de ciumă și a fost solicitat doctorul italian A. Lorenzo, medicul unei agenții austriece care avea și angajați italieni”*.

Doctorul italian Giovanni Mascellini a fost unul dintre cei mai apreciați medici ai secolului al XVII-lea, foarte solicitat de voievozi valahi sau de demnitari ai Înaltei Porți. S-a întâmplat să înceteze din viață la Galați, în 1675, *„fiind în drum de la tătarii din Crimeea spre Constantinopol”* - precizează Violeta Ionescu. A fost înmormântat *„în cimitirul de pe lângă biserica catolică aflată aproape de Dunăre, pe lângă piața târgului”* scrie Paul Păltănea.

Mulți ani mai târziu, în 1898, piatra lui de mormânt a fost descoperită de V.A. Urechea la Biserica Sfântul Haralambie (lângă Piața Centrală), unde ajunsese după desființarea cimitirului. Cu aprobarea episcopului Dunării de Jos, Partenie Clinceni, a fost transportată și depozitată sub scara care ducea la biblioteca Liceului „Vasile Alecsandri”, iar azi se află la Muzeul de Istorie, în Lapidarium.

Ioan Cuza (tatăl viitorului domn al Unirii) a fost căsătorit cu Sultana Cozadini, „*coborâtoare dintr-o familie de origine italiano-genoveză, grecizată, din Constantinopol, venită în țară odată cu soția domnitorului Mihai Grigore Suțu, din anturajul căreia făcea parte*”.

După benefica perioadă de porto franco, în care orașul s-a mărit și a prosperat, spre finele secolului al XVIII-lea economia Moldovei era în plină ascensiune, în special datorită existenței portului unde fuseseră construite magazii de depozitare și silozuri. Au luat ființă numeroase Case comerciale printre care și italiene. Conducătorii acestor case de comerț ajung la o bună stare materială și deseori au fost solicitați să reprezinte și interesele diferitelor state care și-au deschis consulate în Galați. Printre aceștia sunt amintiți:

- Negustorul Antonio Vlasto, numit în 1841 viceconsul al Olandei;
- Antonio Negroponte, viceconsul al SUA (1857-1859);
- P. Foscollo, numit la consulatul Spaniei (1870-1890);
- Bancherul Augusto Dall'Orso, consul general pentru Danemarca (1876) și viceconsul pentru Turcia (1880).

În 1848, Giovanni Inglesi (care își luase cetățenia engleză) a deschis în Galați, pe locul Eforiei de pe malul Dunării, prima Bursă de comerț, cu aprobarea domnitorului Mihail Sturdza. În 1859, se remarcă clădirea noii Burse, cu magazinul lui Francesco C. Delvechio. În 1880 această „borsă” a ajuns în proprietatea lui Giovanni Fanciotti, care i-a schimbat denumirea în „Marele Salon” unde se întâlneau cei care făceau tranzacții comerciale.

*Vederea Bursei pe malul Dunării: casele Giovanni Inglesi (în prim plan) și Delvechio (plan secund)
Colecția Iulian Panait*

Giovanni și fratele lui mai mic, Vincenzo Fanciotti, care au debutat în comerțul cu cereale, au devenit negustori vestiți, au ocupat funcții publice din ce în ce mai înalte și s-au înrudit cu o familie italiană la fel de vestită, ramura familiei Verona stabilită la Galați. Clădirea în care au locuit încă poate fi admirată pe strada Domnească, în apropierea Universității „Dunărea de Jos”, iar cavoul lor încă mai rezistă – deteriorat, dar impunător - în zona catolică a Cimitirului Eternitatea.

Membri ai familiei Verona au fost prezenți la întâlnirea de la Casa Artelor. Printre ei, doctorul Dan Arthur Verona din Brăila sau avocatul Gheorghe Verona, sosit din București. Cel de-al doilea a povestit cât a insistat Marcel Capriș, cerându-i mereu informații, amintiri și copii ale documentelor de familie pe care le deține. Cu acest prilej, încântat de atenția auditoriului pentru subiectul discuțiilor, i-a dăruit Arborele genealogic al familiei Verona din care reiese descendența lor din dogii Veneției.

Arborele genealogic al familiei Verona. Sursa: arhiva personală Gheorghe Verona

În Cimitirul Eternitatea se poate descoperi Mormântul Ostașilor Italieni care au murit în războiul din 1918 și au fost aruncați în groapa comună. În anul 1922, la cererea comunității italiene din Galați, au fost exhumați și așezați în cripta special construită.

În acest context este amintită Biserica Catolică. Actuala biserică a fost ridicată în „1842-1844, din inițiativa consulului Regatului Sardiniei” <https://www.catolicagalati.ro/prez/paro/iobo/ioanbotez.php>, dar anterior, a existat una „din chirpici, acoperită cu stuf” pe malul Dunării, aproape de Piața Veche, „construită de călugării franciscani pentru catolicii care se stabiliseră în Târgul Galați și conviețuiau fără probleme cu ortodocșii, precum și pentru negustorii italieni care făceau negoț pe teritoriul Țării Moldovei”. <https://www.catolicagalati.ro/prez/isto/istoric.php>.

În Biserica Catolică se află mormântul lui Daniel Pietrobono, misionarul franciscan, membru al Ordinului Fraților Minori Conventuali, care a înființat școala primară de băieți, atașată casei parohiale. El a sprijinit venirea și stabilirea în Galați a măicuțelor catolice care au înființat Institutul catolic „Notre Dame de Sion”, școala în care au fost instruite multe fiice ale celor ce constituiau elita, dar și tinere din familii modeste. Până în zilele noastre, în Galați este un motiv de mândrie dacă ai avut o rudă care a învățat „la Notre Dame”.

Biserica Catolică. Galați.

bvau.ro

Biserica Catolică/ <https://www.facebook.com/photo/?fbid=929013679230052&set=a.506016384863119>

Între anii 1846-1850, piemontezul Mario Pietro Cugino a fondat și condus ziarul „Dunărea – El Danubio” tipărit în română și italiană la tipografia italianului Francesco Monferrato, înființată în 1845, probabil prima din Galați.

Este amintit Gheorghe N. Cavallioti, avocat, proprietar urban, președinte de comisie interimară (adică primar în 1884-1885) și senator de Covurlui. Casa lui mai există în prelungirea Muzeului de Istorie, pe strada Iancu Fotea.

Fabrica de cărămidă și teracotă Giuseppe Mattioli și Giuseppe Curti, înființată în 1890, în zona „râpelor” din Țiglina, după ce a trecut pe la diferiți alți proprietari, se mai poate vedea doar în vechile cărți poștale.

Arhitecți Guido P. Marion și Romano Aron, cu birourile pe str. Brăilei nr. 10, au proiectat și construit numeroase clădiri din oraș, printre care trebuie menționat și Palatul Școlilor Comerciale „Alexandru Ioan Cuza”, aflat la intersecția străzilor Gării cu Carnabel. Pe peretele de lângă intrare există tablita cu numele lor.

La tunelul Galați-Barboși de la Filești au lucrat cca 150 de italieni. La sfârșitul lucrărilor, de Sfânta Varvara (Barbara), patroana minerilor, a avut loc o slujbă religioasă la Biserica Catolică, după care antreprenorul a oferit un banchet la Hotel Concordia.

Găsim menționată în carte și o artistă română membră a comunității italiene, pictorița Angela Tomaselli. Născută în 1943, a lucrat ca muzeografă la Muzeul de Artă Modernă și Contemporană și profesoară la Liceul de Artă din Galați. În prezent, locuiește la București.

Pe parcursul lecturii întâlnești și alte nume sonore, ale unor persoane importante din istoria antebelică a orașului Galați, dar se poate constata că, uneori, autorul s-a lăsat sedus de sonoritățile italiene ale numelor și atribuie apartenență italiană diferitor persoane care sunt cert de altă naționalitate.

De asemenea, personalități a căror biografie este prezentată în două variante, autorul alege să le menționeze ca fiind cert italieni. Aceste metode nu sunt recomandate într-o „istorie” și sunt chiar de condamnat, deoarece răspândesc informații false, care dăunează atât celor care le citesc, cât și renumelui autorului. Totuși, este valoroasă, fiind prima carte care tratează acest subiect și nici un început nu e ușor

În ultimul capitol al cărții, Liliana-Anișoara Vals, fiica autorului, o persoană plină de însuflețire și entuziasm, a prezentat interesanta istorie a familiei sale, însoțită de documente și fotografii.

Cca. 1910. Colonia de friulani și italieni de la Greci, la cariera de la Iacobdeal

Străbunicul Santo Roman Vals (între timp, autoarea a descoperit că „Vals” este mica localitate rurală de unde au plecat strămoșii ei) a venit în România în 1880, din regiunea Friuli-Venezia Giulia, din Italia și s-a stabilit în colonia de pietrari și mineri din comuna Greci, județul Tulcea. A avut mai mulți copii, dintre care Verginio este bunicul autoarei. Ambii au lucrat la carierele de granit din Dobrogea: Greci și Iacobdeal.

Tatăl ei, care s-a mutat la Galați și a lucrat ca inginer metalurg la Laminorul de Tablă Subțire „Cristea Nicolae”, de unde a ieșit la pensie.

Astăzi, la Greci, în comunitatea de italieni au rămas doar poveștile, Biserica Italiană și câteva fotografii. Mai există o hartă veche a Munților Măcin cu traseul integral al mocăniței care transporta piatra extrasă, dinspre sat spre Dunăre. Urmele terasamentului fostei linii de cale ferată abia mai pot fi bănuite în unele locuri în care acum crește pădurea sau sunt ogoare arate. Înalte, solide, părănd indestructibile, au rezistat ruinele concasorului care mărunțea piatra scoasă din cariere, pentru construcția drumurilor din toată țara.

Toate dealurile din jurul așezării poartă urmele vechilor exploatare (acum părăsite) asemenea unor râni căptușite cu blocuri uriașe de granit, unele aflate la înălțimi greu accesibile, încât îți vine să crezi că niște uriași au lucrat acolo, nu oameni. Aceeași situație este în partea de sud, pe malul Dunării unde, alături de satul Turcoaia se ridică Iacobdeal, înălțimea cu vârful ciuntit și ciopârțit, tăiată și zdrențuită în zecile de ani de extracții miniere și pe care o recunoști de departe, de pe drumul național.

Cu toate inadvertențele, lectura este interesantă și aduce informații noi despre o comunitate aproape neștiută, care a trăit, a muncit și a suferit alături de noi în vremurile de restriște, dar și-a păstrat tradițiile, religia și amintirile.